

KANTL-PRIJS VOOR ESSAY 2018

Dit jaar bekroont de jury eensgezind het essay van Thijs Lijster, *De grote vlucht inwaarts. Essays over cultuur in een onoverzichtelijke wereld* (Amsterdam-Antwerpen, De Bezige Bij, 2016).

De essays in deze bundel zijn afzonderlijk ontstaan in de jaren 2009-2015, maar cirkelen allemaal rond drie kernthema's : verinnerlijking, verstarring en "sterke verhalen".

De problemen van onze tijd worden hier op een zeer inzichtelijke manier gefileerd. Thijs Lijster breekt een lans voor het collectieve vermogen om geschiedenis te máken, om geschiedenis zelf in handen te nemen en niet gewoon te ondergaan, dit als antwoord op de beweging 'naar binnen' ("verinnerlijking") die nu kan worden waargenomen. In het spoor van het kritische denken van Walter Benjamin en Theodor W. Adorno stelt Lijster dat we ons niet verder moeten opsluiten in onszelf en wegglijden van de steeds complexer wordende wereld waarop we als individu geen vat meer hebben.

De titel van het boek is een ironische parafrase van de catastrofale "grote sprong voorwaarts" van Mao-tse-Toung. De "grote verhalen" (socialisme, heilsgeschiedenis) hebben afgedaan, het ongebreideld neoliberalisme lijkt "eeuwig" - of wil zich als zodanig opdringen. Resultaat: de westerse mens vlucht in de *verinnerlijking*, de kleinschaligheid en het isolement. Bijzonder boeiend is de manier waarop Lijster, in het eerste deel, de dubbelzinnige "verinnerlijking" illustreert met een concreet en kritisch overzicht van wat "design" heeft betekend en nog steeds betekent : "... als de samenleving niet meer maakbaar is, dan wel de huiskamer nog" (p. 68). Maar dat blijkt een illusie : het "gemeen" wordt immers door de hoogkapitalistische ideologie geprivatiseerd, terwijl het privé-domein niet zozeer "gemeen" dan wel "openbaar" wordt gemaakt (o.m. via de snelle ontwikkeling van de zogenaamde sociale media).

In het tweede deel, getiteld “verstarring”, heeft Lijster het hoofdzakelijk over onze vreemde tijdsbeleving. De auteur stelt vast dat wat ooit “modern” was vandaag liever “hedendaags” wordt genoemd (zo volgt een “hedendaagse” kunst de “moderne” op). Dit symptoom betekent in de eerste plaats dat het verleden (de geschiedenis) vervaagt of verdwijnt en dat het “heden” voortdurend aan de “toekomst” wordt verpand. De toekomst wordt immers gelijkgesteld met wat het heden zal opbrengen : winst. De toekomst legt beslag op het heden maar wil in wezen steeds dezelfde blijven, passend in een onaantastbaar geachte economisch-financiële logica. Gevolg: niets kan (mag) wezenlijk veranderen, het toekomstbeeld waarop elke activiteit gericht is, is bestendig : alles “verstart”, hoewel in de dagelijkse ervaring de tijd meer en meer hels en angstwekkend blijkt. Het is de markteconomie die immers vanzelfsprekend zou zijn (“er bestaat geen alternatief” zei Thatcher): op die manier is de geschiedenis een zich herhalende *natuur* geworden. Lijster formuleert het raak: “een geprojecteerde toekomst determineert het heden, waarmee de tijd als proces wordt tenietgedaan” (p. 115).

Wanneer op die manier “grote verhalen” niet meer mogelijk (wenselijk) worden geacht, dan kunnen filosofie, kunst en literatuur “sterke verhalen” te berde brengen, die niet terugdeinzen voor een kritisch totaalbeeld van cultuur en maatschappij. Maar de geglobaliseerde wereld verbiedt ons, beweert Lijster, om al te “bescheiden” of “fragmentarisch” te denken. Vertrekkend uit dit standpunt biedt de auteur, in het derde deel van zijn boek, drie interessante symptoomanalyses : de evolutie van de detective-story, het wisselend beeld van de criticus en, tot slot, de noodzaak en de impact van een radicale, “sterke” literatuur: “Kleist, Kafka en Coetzee laten ons zien hoe een mens eruitziet in een wereld waarin de uitzonderingstoestand de regel is geworden.” (p.277).

Men mag *De grote vlucht inwaarts* als een zeer pertinent cultuurfilosofisch essay beschouwen, buitengewoon intelligent en bovendien vlot en helder geschreven.